

iam res non dicitur esse sua. Hinc dictum est ab alijs quod nihil tam naturale. quam ut quilibet utatur re sua. Et fundat in lege naturali de dilectione proximi. Et in his duobus mandatis quecumque vultis ut faciant vobis homines. et vos facite illis. et quod oderis ab alio tibi fieri. alteri ne feceris. Nullus enim velle debet quod impediatur ab usu rei sue. nisi lex dei sit ad oppositum in hoc vel in alio casu immediate vel mediate. Dicitur immediate propter legem euangelicam. dicitur mediate propter leges positivas rationabiliter latas per gerentes vicem dei.

Sequitur secunda

pars principalis que ponit casum actus in quodam monasterio exponens circumstantias et singula que in emptione reddituum per acta dinoscuntur.

Post materia de contractibus resoluta per diffinitiones et divisiones et modos significandi metaphisicales et theologicos usque ad genus generalissimum quod est iusticia. et hoc sub viginti considerationibus. descendendum videtur ad particularem casum. Deinde circumstantie notabuntur. quo facilius et verius possit factum vel unde ius oritur sciri. Traditus est autem casus talis. Communitas aliquis terre/licentiam habet a domino suo de certa impositione faciendae super his. que venduntur infra suos fines. ut pro qualibet libra duos denarios. et quod super huiusmodi obventionibus possit certum annum censum vendere. addita tamen facultate redimendi precium quodque statutum est quindecim pro uno. Quoddam monasterium emit ab hac communitate ius recipiendi centum floren. annuatim. pro duobus milibus floren. in numerata pecunia datis. et adiecta facultate redimendi. Questio est si dictus contractus sit usurarius vel alias illicitus. Nunc igitur circumstantias explicem. Prima circumstantia est ex parte ementium. quorum vita rationabiliter presumere facit quod non in fraude usurarii vel illiciti questus. vellent inire contractum aliquem scienter usurarium. etiam pro morte temporalis. Secunda quia parati fuerunt et sunt stare iudicio peritorum. sicut et ab initio. et consequenter consuluerunt plurimos. tam viua

voce quam per scedulas et scripturas. quorum fuit consilium. quod licitus erat eis contractus suus. immo fortassis esse potuit quod ille vel similis erat eis debitus. ne desolaret monasterium. cui succurrere debitu habet. nec aliter inueniunt. Tertia circumstantia est quod ultra precium solitum per dominum patrie constitutum legitime tradiderunt quartam partem. et quantum dedissent pro redditibus perpetuis. Et supponitur quod augmentum precij fuerit de consensu domini vel vere vel interpretatiue. Quarta quod venditio tam efficax fuit ex parte eorum tam in voluntate quam in opere translationis. quod nullam sibi retinuerint facultatem retrahendi precium datum. Quinta circumstantia est paupertas ementium immo desolatio si non inuenirent venales redditus. quos malent esse perpetuos. sed non inueniunt obstante circumstantia patrie. in qua prohibitu est lege superioris domini. ne fiat venditio reddituum perpetua. sed semper eum facultate redimendi. Sexta quod si vellent procedere usurario titulo plano vel palliato. repirent pro pecunia data in precium venditionis. longe amplioris censum annualem. ut si posuissent in cambio usurario mille francos. habuissent centum francos annuatim vel amplius. ubi non habent pro duobus milibus francis nisi centum francos. Et hinc patet. neque fraudem usurariam committere. neque scandalum ut ab alijs committatur. dare quod bene notandum est. Deinde possent induci ex parte vendentium. certe circumstantie seu cause. pro iustificatione legis condite que dicta est. ne scilicet distrahatur hereditates de heredibus ad non heredes. aut ne communitates. perpetuis redditibus onerate tandem depeant. Addita est preterea limitatio precij. sicut potuit rationabiliter institui. Data est insuper licentia communitati vendenti de qua loquitur casus. quod imponeret duos denarios pro libra ad euitandum fortassis grauius inconueniens de diminutione monetarii. sicut exprimur esse grauiore quam impositiones seu vectigalia. que sunt nerui reipublice secundum ciceronem. Amplius non est leuiter presumendum. quod vel dominus patrie illius vel communitates sint immemores salutis sue. quoniam bona intentione et bono fine. fecerunt ea que fecerunt vel obseruant. ex quo de se non sunt

De contractibus

illicita. sed possunt bene et salubriter fieri quibus etiam possent abusus committi. sed super illis non est habendum iudicium temerarium per alios. specialiter per ecclesiasticos. Illud apostoli potius observandum est nihil inquirentes propter conscientiam. Et illud christi. Nolite iudicare. Et illud iuris Quilibet presumendus est bonus. cum similibus multis

Eliciuntur ex predictis circumstantiis/positiones que sequuntur. Et consequenter regule sequuntur per modum conclusionum rectificantes emptionem. et distinguentes a mutuo. pro decisione materie.

R Sequuntur propositiones

Prima propositio est **P**redictus contractus/ non est mutuum/ nec per modum mutui. Patet ex quarta circumstantia principaliter. iunctis alijs.

Secunda propositio.

Predictus contractus/ non habet speciem mutui vel favoris usurarii. Patet ex omnibus circumstantiis. presertim. iij. et. vi.

Tertia propositio.

Predictus contractus non est usurarius patet ex precedentibus. et ex usure descriptione que secundum doctores non nisi in mutuo invenitur. Unde si fiat alij contractus illicitis modis etiam peioribus quam sit usura. non tamen usurarii dicendi sunt.

Quarta propositio.

Predictus contractus non est illegitimus lege divina vel naturali. Et ita si debeat illegitimus dici/ oportet legem ostendere positivam/ irritantem homini contractum. que nondum palam offensa est. Quod si quis dixerit contractum esse prohibitum lege divina vel naturali/ ostendat illud sibi enim incumbit probatio. sed attendat ubi reperiat. Deinde sequuntur propositiones in casibus alijs particularibus. unde sumi possunt rationes vel similitudines/ ad iustificandum nostrum casum. Et fit hec propositio quinta in ordine.

Quinta propositio

Si quis bona intentione velit vendere/ vel emere rem aliquam primo simplicitate de

inde dare gratiam quod res vendita vel empta possit retrahi/ ad tempus vel ad semper. hoc poterit fieri non licite sed merito. Patet ex terminis. Quod si quis dixerit/ magnam tempus lapsam requiri ut hec fiant. primo advertat quanta sit celeritas voluntatis humane. presertim in hominibus spiritualibus et abstractis ita ut coniuncta realiter/ possit intentionali dividere et preciosum a vili separare. sicut in odio et amore peccatum/ peccatum separatur a peccato. peccans amatur. oditur peccatum. quanto magis fieri poterit in his quorum quodlibet per se licitum esse potest. sicut in proposito et maxime quo ad forum conscientie et ad deum.

Sexta propositio.

Si quis presterit pecuniam alicui per mutuum usque ad certum terminum cum adiectione pene quod nisi solvat in illo termino/ obligabit solvere pecuniam ultra sortem. hoc in casu poterit bona intentione et caritative fieri et paco recipi. Patet in casibus pluribus tali pacto solvendis. Est autem bona intentio si mutuum mallet habere pecuniam suam in termino quam alter incurrat penam in differendo. quia forte tunc indiget pecunia sua et remanere vult indenis

Septima propositio.

Si quis necessitate compellatur recipere ad usuram aliquam pecuniam. ne forte damnificetur in quadruplo vel in rebus siue in vitalis potest sine peccato recipere ad usuram. Doctores in hoc conveniunt. salvantes quod mutuum recipientes non communicabit cum usurario in peccato suo. Et ita erit hic contractus usurarius. et usure peccatum in vno tantum contrahente. Notetur declaratio per simile/ ad divinam providentiam. que bene vult malis alienis. Si autem ex hac radice et prioribus possit iustificari casus noster ex prementium. quicquid fuerit de vendentibus poterit intelligens indicare.

Propositio .VIII

Si quis vendat bladum vel vinum vel aliquid huiusmodi ad credentiam pro maiori precio quam esset venditurus in prompta pecunia/ et hoc faciat ex sincera et pia intentione succurrendi proximo/ non vendendum. quin mallet minorem promptam pe-

cuniam. nō videtur cōtractus illicitus esse vel usurarius in foro conscientie. Pater ex lege caritatis et iure dominij. Nisi forte diceret/ q̄ supior: lec/ inuoluit omnes cōtractus tales/ propter speciem mali vel se quelā. sicut non est in potestate cuiuslibet transſerre pecuniam suam in alterū p̄ ſortem rapillorū propter b̄mōi inuoluitatē et ita diceret de multis contractib⁹. Quia (sicut dictum est) decisio finalis. vnde aliquid dicit meū vel tuū/ dependet ex legibus/ nedum diuinis sed positiuis. Propterea cōsiliū habendū est nedum a theologis sed a canonistis qui si discordare videntur: lex euangelica seu theologica tanq̄ architectoria/ iudex erit vlt̄ episcopus seu gnomica vel interpretatiua. ¶ Rursus addantur propositōes duodecim. faciētes ad elucidationē tam casus propositi. q̄ aliorum in materia contractū. Si pri⁹ hāc regulam ex p̄dictis elicerimus. ¶ Contractus qui de suo genere et ex circumstantiis debz esse gratuitus sicut est mutuum nō inficitur si recipiatur aliquid velut vltra sortem/ altero quatuor modorū. videlicet si fiat. aut pro saluatione sui interesse aut pro negligentie punitōne/ aut gratia beniuolentie/ aut pro sola proprietate redemptionis redemptione.

Propositio .IX

Censualis cōtractus/ de se et de suo genere licitus est in multis casibus. Pater in fundatiōib⁹ ecclesiarū. Pater in cōcessione quā quis facit de re sua. Pater cum aliqua ecclesia eximit a iurisdictione episcopi. Pater ex vsu quotidiano. Pater deniq̄ per confessionē aduersarioꝝ. qui leges suas et iura ad hoc multipliciter introducunt. Sed omittit allegatio. quia nescitibus leges et canones/ vana esset. scientibus at̄ sup̄bia vel arrogans videret. maxime cum non sit presens intentio aliena dicta cape contentiosa argumētatione. nec positiuus iuribus principaliter inniti/ sed diuinis.

Decima propositio.

Censualis contractus si fiat ad vitam nō ex eo redditur de se et ex suo genere viciousus. Presupponit autem q̄ et intentio sit recta. sicut esse potest/ cōformiter ad legem diuinā. et p̄cium cōueniens. iuxta pa-

trie mores et leges. Attento q̄ ibi est probabilis incertitudo lucri vel damni. quā iuriste multum notant. Concurrunt etiā conditiōnes venditiōnis et emptiōis. quoniam pecunia est precium quod vendēs recipit. Jus autem recipiendi annuati certum redditum in pecunia vel alia re. pecunia mensurabili/ est ibi merx. Secus forte esset si censualis redditus annualis futurorum annorū/ simul et statim solueretur. vbi fraus esse potest. Concurrat hęc eadem ratio pro iustificatione reddituꝝ perpetuorum. quia non simul eueniunt. Res autem minus valet dum expectatur in longum/ q̄ dum presens obtinet. Dicunt igitur concedētes hanc partem/ mirum videri si possunt licite emi redditus in perpetuum et nequaquā ad tempus vel ad vitam. cum ibi possit esse verus venditiōnis et emptiōnis contractus iuxta cōsiderationes prime partis.

Propositio .XI.

Censualis contractus/ propter spem lucri maiorem vel probabiliorem in vno cōtrahentium q̄ in altero/ non ideo redditur viciousus. Fertur hoc esse legis/ autoritas/ allegata etiam p̄ canonistas/ q̄ res tantum valet quantum vendi potest. et q̄ licet in contractu se decipere. sed theologo quibus ad certam regulam loqui fas est/ nomen deceptionis pro licito non libenter assumerent. conueniunt tamen in hoc q̄ non omnis excessus lucri vel damni/ reddit lucrantem et lucrari sperantem reum peccati prefertim mortalis. alioquin non salua esset omnis caro. Attento q̄ equalitas iusticie cōmutatiue de re ad rem/ sicut de pecunia ad pecuniam in cambio/ vel de precio ad preciam/ non est punctualis vel indiuisibilis. sed multam habet latitudinem. infra quam potest magis vlt̄ minus dari de precio/ sine iusticie lesione immo et sepe sine restitutionis obligatione. Quāuis de restitutione varius apud doctores sit sermo. dicentibus aliquib⁹/ q̄ nisi sit defraudatio vltra medium iusti precij. defraudans non tenetur ad restitutionem. Et in hoc satis concordant omnes dicentes verum esse in foro exteriōri propter irritationem legislatoris. sed de foro conscientie/ nulli dubium quin defraudans tenetur confiteri. ¶ 4

De contractibus

autem obligetur restituere nō est ita claz nec concordatū apd omnes p̄sertim theologos. Non enī videt̄ necessariū q̄ vbi cōcurrunt mutue voluntates vendentis et ementis vt res suas cōmutent in alterutrum. q̄ furtum cōmittatur vel rapina iuxta illud. Scienti et cōsentienti nō fit iniuria neq̄ dolus. P̄cipue dum sciens et volens est sui iuris in sua re. quod dicit̄ propter pupillos et similes. Et dum consensus non est lege irritatus. sicut in deceptione vltra mediū iusti precij. Si pretere rea consensus sit absolutus. nō solum cōditionalis. aut fm̄ quid. sicut Aristotiles loquitur de projiciente merces in mare. et de consensu metu mortis extorto. aut per errorem fraudulentum inducto. quoniā ignorantia causat inuoluntariū vel in toto vel in parte.

Propositio XII.

Censualis cōtractus/nō videtur ex eo reddi de suo genere viciosus. quia reddit de nouo. vel propter hoc q̄ constituitur in rebus vel personis alijs a persona contrahente. puta quia dicit̄ emptor. tu constitues tales redditus in tali possessione vel seruo. Grante enī simili intentione. nīhil videtur referre an census sit iam cōstitutus vel de nouo licite cōstituitur. Ut si nouiter/redditus aliquis perpetuo emis. non refert si statim cōstituatur census annuus decem floren. plusq̄ si modo statutus/post decem annos alteri cōtrahenti venderetur. Exemplū aliud. si cōmunitas aliqua/autoritate sui principis/mota rationabilibus causis/cōstituit certā impositionē super rebus vendēdis infra terminos suos. quid refert si statim eodem contractu constituent centū floren. annualis redditus super huiusmodi impositionibz vel si faciunt hoc lapso decennio. Et q̄ niam in hac materia et similibz fm̄ dictū August. Tene certum et dimitte incertū. consciētias multoz/ p̄sertim simpliciu et timozatorum/scrupulis varijs inq̄etat molestat et in perplexitatē quandā trahit additur sequens propositio.

Propositio XIII.

Argumentū sumptū ex cōsilio vel dubio vnius doctoris/q̄ in illo dubio contrahere sit peccatū mortale/nō est efficax.

sed temerarium et negandum. **O**portet enim incertitudinem esse non tantūmodo scrupulosam leuē et formidolosam. sed valde probabilem. priusq̄ agere ea stante/peccatū mortale iudicetur. Sic enim dictū sapientis intelligitur. Qui amat periculum peribit in illo. **T**rac̄ nō quod liber dubium facti/sufficit ad causanduz peccatū mortale si quid agat illo dubio stante. ergo nec quodlibet dubium iuris. **A**ssumptū patet in casu cuiusdam decretalis. Si mulier vxorata incipiat per nouam informationem dubitare an attineat viro in gradu phibito. quo dubio stante/querat vir debitū. quid ager vxor. Si neget. est in casu trāsgressionis iniuste si non attineat viro suo. si cedat/est in peccato mortali luxurie. **P**onatur alius casus qui est creberrim⁹ q̄ dubium sit apud doctores aliquos ex vna parte q̄ hoc debeat agi. dicentibus alijs in pari numero q̄ oppositum fieri debet. sicut i facto scismatis contendentiū de papatu/ sepe fuit. **R**ursus in materia fidei cū doctores dissentiūt/licitum est ante determinationem ecclesie sepe tenere vnam partem vel alteram. **R**ursus induci potest materia insolubiliū. vt si ticius iuret se accepturum bertam in vxorem. si primū verbuz quod dixerit/ fuerit verum. et nullo modo accipiet si fuerit falsum. **T**unc dicat hanc solam propositiōem. tu non accipies me in vxorem. **Q**ueris quid ager ticius. si accipiat. piurus est. quia berta dixit verū. **S**ed hec et similia dimittimus exercitio logicorum. dicentes q̄ probabilis certitudo sufficit in moralibus. vt non exponat se quis periculo. vt dicunt doctores de celebrante missam. et similibz. vbi requiritur status gratie. q̄ sufficit ad hoc. probabilis coniectura. **Q**uia certitudo alia sine reuelatione non habet. prout in moralibus dicit̄ Aristotiles sumendam esse certitudinem/grosse et figuratiter. que certitudo non remouet in vna parte omnē probabilitatem/vel opinionem alterius partis. licet magis declinet ad istam/vel ad aliam. quod sufficit. **I**mmo scrupulosus et formidulosus conscientijs sepe consilium est in oppositum agere/ p̄sertim ex imperio et consilio doctorum.

Propterea consilium est/q̄ in materia morali/ non ita leuiter asseratur aliquid

esse mortale peccatū. dum aliquis doctor dat consiliū super aliquo actu q̄ non fiat maxime dum plures alij posse fieri bñ dicunt. aut q̄ cadit sub dubio prout in casu nostro notatum est. **U**bi patet qualem laborintum conscientiarū timoratarū in currimus si quilibet opinio vel consiliū doctorum/sufficit ad incertitudinē faciēdam/cum frequenter opiniones nedum varie sed aduerse sint inter doctores. nūc propter passionē anctorū. nūc propter varios aspectus circumstantiarū. modo illarum solum. modo aliarum. modo omnium. unde ortū est illō comicū. **Q**uot capita tot sententię. **D**eniq̄ consiliū est q̄ nō ostendatur tales scripturę varie/cōscientijs simpliciū. quoniā inde nihil proficiunt/nisi ad maiorē inquietudinē conscientie. Sufficiat eis consiliū sutorū superiorum. nec in talibus legendis aut discutiendis occupent se. **P**ostremo in/tra predicta sumēdus est intellectus **A**ugustini dum ait **T**ene certum. dimitte incertum. **S**uperiores vero studeant providere pacifice securitati subditorum. nedum per consiliū iurisperitorū scriptis aut verbis: sed efficacius p̄ auctoritatem summi pontificis. vt vel tollat vel moderet vel interpretetur dubias tot perplexitates/expositiuis constitutiōibus ortas aut saltem det facultatē absoluedi transgressores/superioribus monasteriorū et eccliarum. vt quando dederit domin⁹ spiritum cōpunctōis/inueniāt promptū remediū. et non in desperatōis precipitiū ruant/pro diff. cultate papam vel suā curiam adeundi.

Propositio XIII

Argumentū sumptum ex illa regula q̄ vbi est eadē ratio/debet esse eadē iuris decisio/nō concludit in cōstitutionibus positivis. nisi facta sit vtrobiq̄ similis cōstitutio. **P**ro cuius intellectu est rememorandū/q̄ in agilibus aliqua sunt quorum ratio dependet immediate et clare/ex primis principijs moralibus. **A**lia sunt sic elongata/q̄ non apparet ratio agilitatis plus in vno q̄ in altero. nisi supueniat auctoritas constitutiōis et determinātis istam partē plusq̄ alteram. vbi tūc locum habet illud satyrici. **S**ic volo sic iubeo. sit pro ratōne voluntas. **Q**uēdamo-

dum respōdent grammatici interrogati. **U**t istud vocabulū sic aut sic significat. quia sic placuit ipositori. **E**t profecto talem in opibus dei/sepe nos oportet dare respōsiōnē. **N**unc ad propositū/stat q̄ duo contractus videantur similes et ad similes effectus bonos vel malos inducētes: et tamen vnus erit lege prohibitus et alter concessus vel permissus. **E**xemplū in cōtractibus. constat q̄ in venditiōib⁹ perpetuorū reddituū/possunt provenire plura damna et depauperatōes per abusus vendentiū vel ementiū/q̄ sepe veniant p̄ mutuū/cum tractōne leui supra sortem: et tamen prim⁹ concessus est legibus alter prohibitus. **E**t ita de plurimis sine numero iuribus positivis. **Q**uāuis possz assumpta regula concedi in forma. quia iam non erit eadē ratio pro decisione iuris. si vnū sit lege constitutū alterum nō. facit enī disparitatē auctoritas

Propositio. XV.

Argumentū fundatū in illa regula. dū aliquid vna via prohibet et altera/nō concludit/nisi dum probet ipm̄ factū et nō sola via. **E**xemplū ponatur. tam in materia symonie. q̄ vsure. **M**artinus sacerdos vult lucrari decem francos. et petrus etiā **M**artinus recipit illā summā pro sustentatōne vite sue. **P**etrus recipit tanq̄ precii sue misse. sicut symon voluit emere potestare dandi spiritū sanctū vt inde lucraret. **M**artinus iuste habet decē francos. **P**etrus iniuste. **U**bi manifestū est. quantum operetur intentio et directio cordis. vt aliquis euitare possit faciliter symoniam cum pari seu maiori lucro tempali/q̄ perdamnatā symoniā. **E**xemplū in contractibus **P**etrus habz centū libras piperis vel alterius mercis. vendit consueto precio p̄ centū frācis. hec est pura vēditio nō vsuraria. **I**ohes emptor volēs h̄re. p̄mptā pecuniā/petita dilatiōe solutiōis a petro. vēdit alēi mercatori statū suū p̄ centū p̄ minori p̄cio statū hūdo vt p̄. lxxx. frācis sic sibi licitū ē. **C**ōstat q̄ p̄ istos duos cōtract⁹ **I**ohes venit ad silem effectū. sic fecisset p̄ imediatū cōtū vsurariū. q̄ h̄. lxxx francos p̄ optos p̄ centū ad credētiā. **C**ōcedendū est tū q̄ in istis cōtractib⁹/q̄ q̄libet est emptio et venditio vtrobiq̄ de se licita/ potest interuenire fraus in fauorē

De contractibus

vsurarum. peior q̄ sit vsura de suo genere nō vsura tamen pprie dicta. ¶ Unde concluditur sicut prius quantū sit in contractibus intentio ponderāda. presertim in contractib⁹ non phibitis expresse p̄ leges positūā in se vel in suis circumstātijs. qz tunc intētio bona nō sufficit ad rectificatiōē talis actus cū suis circumstātijs p̄ phibitis. vbi tamen posset rectificatō fieri in aliquo simili cōtractu non prohibito iure positūo. in eadem vel alia patria vel circumstātijs variatis.

Propositio. XVI

Argumentū sumptū ex tolerātia pape vel ecclesie/ vel ex cōsuetudiez prescriptio ne ⁊ abolitiōe locū habet in cōstitutiōib⁹ positūis vt positūe sunt. ⁊ non in pure naturalib⁹ ⁊ diuinis. ¶ Ad habendū vero plenā huius propositiōis intelligentiā/ necessaria est cognitio quid sit de iure pure positūo quid de iure diuino ⁊ naturali. Cuius rei ignorantia vel inaduertētia conturbatōem inuolutā ⁊ p̄niciōsam/ in doctrina iuriū sepe facit. ¶ Sed quantū sufficit ad presens (quia alibi traditū est) constat q̄ p̄ easdem causas. res ipsa dissoluitur p̄ quas opposito modo se habētes exorta est. Constat preterea q̄ leges positūe tunc solū instituūtur cum pmulgan- tur. ⁊ vim obligatōis habent dū morib⁹ vtentiū approbātur. ¶ Dicamus igit̄ q̄ vbi papa vel ecclesia vel legislator/ sciunt q̄ constitutiones sue/ vel nō publicātur. sed dantur obliuioni. vel nō approbant moribus vtentiū. sed passim fit in oppositum. constitutiones ille desinunt habere vim obligatōis tanq̄ abolite p̄ nō vsū vel consuetudinē oppositam. que est nō legum omniū sed posituarū optima interpretēs. Alioquin tolerātia pape/ vel legislatoris/ esset sibimet repugnans ⁊ populis noxia. si vellet q̄ leges sue haberent vim obligatōis. et tamen illas neq̄ publicaret neq̄ erequi mandaret. Fundātur in hac radice abolitiōes constitutionum quasi sine numero positaz in decretis. q̄ etiā tradite sunt in concilijs generalibus vt de ieiunando quinquagesimā. vel diē sabbati. vel q̄ sacerdos celebrans/ habeat duos assistentes. immo plus/ q̄ nullus p̄ sumat eligere cōfessorem/ nisi cū certa auctoritate. cū tamen passim qlibet sacerdos

secularis/ audiat in confessiōe alterum sacerdotem. quia sic est (vt dicūt) consuetudo que si dicatur corruptela/ vix apud sacerdotes erit salutis status. Quid preterea de tot constitutiōib⁹ et regulis positūis/ traditis pridē ⁊ non obseruatis. nūc in religionibus. nūc in ecclesijs cathedra libus et collegiatis. nūc in vniuersitatib⁹ et cōmunitatibus. nūc in ipsis etiam iuribus penalibus dicere. Nisi velint assertores oppositi/ absq̄ vlla miseratiōe homines de omni statu precipitare per laq̄os transgressionū/ in damnatōis interitum/ cum suis prelatis atq̄ rectoribus. si cum tanta austeritate faciāt artam viam domini/ et pregrauent intolerabili iugo ceruices subditorum. verum de hoc alibi latius. ¶ Propositio

Decimaseptima

Lex civilis tolerans vsuras aliquas/ non ideo semper dicenda est cōtraria legi diuine vel ecclesie. ¶ Posset hic fieri declaratio quid spectet ad legem civilē. ⁊ quid ad canonicā. et quid ad theologiam. super qua re alibi traditum inuenit. Quantum vero spectat ad presens satis est dicere q̄ legislator/ attendit consistentiā reipublice ad cōsecutiōem pacifici cōuictus inter ciues. vt q̄ nō fiant furta. rapine. homicidia. ⁊ cetera humanū conuictū turbātia. ¶ qz frequēt effrenata neq̄tia nō p̄ ex toto cōpesci/ agit more prudētis medici tolerat minora mala/ vt peiora vitent. Datū est iā exēplū de meretricib⁹ et in antiq̄ lege de libello repudiij. et de vsuris dādis alieno. sicut est text⁹ Deute. xxiij. iā allegat⁹. ⁊ xxviij. Fenerabis gētib⁹ multis ⁊ ipse a nullo fen⁹ accipies. Apparuit at̄ min⁹ malū/ q̄ vsure leues fierent. p̄ succursu indigentū. q̄ vt inducerent per indigētiā furari rapere aut passim distrahere sua bona mobilia vel immobilia/ viliissimo precio/ cum damno longe maiori q̄ esset moderata receptio sub vsuris. ¶ Nec inde iudei viuere in ocio per oppressionem incredibilem christianorum quib⁹ fenerant. Constat autē q̄ hec tolerātia/ consona est dictamini naturalis rationis. immo ⁊ diuine legis. p̄supposito peccato. Constat preterea q̄ papa sicut nō est immediat⁹ dñs bonoz tpaliū p̄sertim laicorum/ sic nō debet passim irritare leges

vtiles pro dispensatōe talium bonorum
constitutas. vtiles in quā ciuilitate licet fi
ant cū peccato qd̄ impedit quo ad finem
beatitudinis consequēde. Sufficit q̄ pa
pa vel ecclia/significent vel pd̄dicent tales
vel tales tract̄ illicitos esse/de iure euā
gelico et in foro consciētie. Si autē vltra
voluerit papa procedere/ per irritatiōem
etiā ciuilem omniū hmōi cōtractū/ p̄ pe
nam excoicationis et aliter. sicut videt̄ fe
cisse in quadā constitutiōe et cōcilio gene
rali/nō est nostrū os ponere in celū. Sup
ponimus bonis ratioibz et circumstantijs
motum esse/et nolle moderationibus vti
libus obuiare.

Propositio XVIII

Lex antiqua/ phibens iudeis vsuras
primis suis. sed de alienis cōcedens/ iue
nitur apud doctores habere multiplicem
intellectū. **D**icentes enī sic vsuram esse
illicitā q̄ nullo modo potest bene fieri. si
cut nec mendaciū/ ponūt consequēter iu
deos peccasse dando alienis ad vsurā. et
q̄ deus sufficienter edocuit eos sup hoc p̄
viros eleuatos et p̄pheticos. cōmendātes
eos qui pecuniā suam non dant ad vsurā
sicut in psalmo. et in Ezechiel. xxvii. Nō
plus loquendo de primo q̄ de alijs. quia
etiā omnis homo censend̄ est noster proxi
mus. Exponunt vltērius q̄ dū permittit̄
iudeis Deuterōn. xxvii. pro benedictiōe
q̄ fenerabūtur extraneis/ sen̄ hic accipit̄
pro sup̄abundantia nō pro vsura. Vel dī
cunt q̄ recipiēdo vltra sortem/ nō recipie
bant nisi rem que aliūde erat sua. propter
tyrannidē occupantiū terrā suā. sicut mu
tuati sunt vasa ab egyptijs. Pro quo di
cūt facere verbū Ambrosij. q̄ licet eos op
primere vsuris/ quos licet interficere.
Sed sup hoc quia iā aliqua notata sunt
pte prima. et nimia subtilitas nō est semp
expediens in moralibz discutiēdis/ p̄pter
abuti volentes. Nec tetigisse suffecerit. et
dicere pro regula. Ex omnis cōtractus q̄ ex
suo genere vel ex circumstantijs debet esse
gratuitus/ si interueniat pactū de recipiē
do vltra sortem/ efficit vsurarius. sicut est
in mutuo et cōmodatiōe. Et proprie so
lus talis vsura nominatur.

Propositio. XIX.

Lex humana statuēs nullos redditus

posse vendi/ nisi cum facultate redimen
di/ non facit q̄ cōtractus aliunde licit̄ sit
vsurarius. aut solum pignoratīci. aut q̄
in redemptiōe/ debeat fieri fructū perce
ptoz deductio. **P**onamus itaqz reddi
tum vel fundū perpetuū/ quē prius lice
bat emere pro mille francis. Accedat lex
dans in cōtractu simili facultatē redimē
di. qua nō obstante/ datur simile precii.
immo forte maius. qualis queso posset ī
hoc casu esse ratio cōtractus vsurarij. aut
q̄ in redemptiōe/ p̄cepti fructus debeant
deduci plusqz si in priori casu fieret ven
ditio reddituū perpetuozum post perce
ptiōē fructuū decem aut viginti anno
rum. **N**on est estimandū q̄ legislatoz
aliquis. sit p̄inceps. sit cōmunitas. sit p̄
latus/ vellet tali modo omnes cōtractus
reddere vsurarios. et claudere viam homi
nibz p̄sertim ecclesiasticis. q̄ non possent
viti rebus suis. nec habere sufficientē pro
dei seruitio celebrando sustentatōez. Alio
quin lex esset nedum stulta. sed impia ne
q̄ et sacrilega. et ex consequēti p̄ papam et
eccliam cum omni seueritate tollēda. Sed
nō est ita presumendū de legislatozibus et
intentōe sua. quin vellent etiā quādoqz
minus precii dari vel statui/ propter illā
facultatem redimendi. **D**uo circa p̄nt
tam et precedētibus q̄ ex modo dict̄/ no
tari vel elici/ morales quedam regule.

Prima regula. **O**mnis cōtractus quo
licite venditur vel emitur redditus per
petui/ potest similiter esse licitus si eodez
cōtractu similiter se habente/ detur fa
cultas mutua redimendi. p̄sertim in fo
ro consciētie.

Secunda regula. **O**mnis cōtractus q̄
ex suo genere debet esse gratuitus/ potest
ex circumstantijs quādoqz effici licite nec
debitus nec gratuitus. mutando speciem
in genere moris. vt de commodatiōe po
test fieri locatio. Super his autē vinctio
lex et ratio iudicabunt.

Tertia regula. **O**mnis cōtractus/ qui ex
suo genere vel circumstantijs nō recipit q̄
sit venditio vel emptio ad perpetuū. non
videtur secure fieri/ interueniente pacto
de facultate redimendi. et hoc maxime in
foro exteriori. secus est in locatiōe et con
ductiōe. que fieri solent ad tempus.

Quarta regula. **O**mnis cōtract̄ suspectus
habet/ si appareat irētio pbabilr mala in

De contractibus

contrahentibus. ut quia negotiarōem solā mercenariā/aut questū lucri turpis intē/
dunt. **I**uxta quod ponit. xx. et vltima ppo
sicio principalis.

Propositio xx.

Ex carnis/contraria legi (in ordine
spiritus ac pinde tyrānica/ insectum ha/
bens et tenebrosū cordis oculū p cupi/
ditatē et auariciā/faciliter inducit in ten/
tationē et laqueos diaboli. quos sibi met
multiplicat et inq̄rit/pdeuā cōtractuum.

Legimus hoc p̄ochdolor in exp̄rie
libro. et in scriptis doctorū/ qui p̄plexos
cupiditatis nodos/vix sciūt euoluere. q̄/
bus se malignis adinventionib/ circum
uoluit. iunctis maxime tot excoicationis
sententijs Accipit insuper de recte dictis
et factis bonoz/ scandalū sibi et offensio/
nē. q̄uis scandalū tale sit a recte docenti/
bus et ambulanti/cōtēnendū. quia nō
datum est. sed neq̄ter acceptū. quale dice/
bat x̄ps scandalū esse phariseoz. Non enī
min⁹ agerēt que agūt/si ceteri quiescerēt.

Abiicienda est ergo auaricia. ut mun/
dus simplex et lucidus haberi possit intē
tionis oculus in cordis directōne/ fm re/
gulas iusticie. quas sepe magis doceat vn/
ctio q̄ ratio **O**randus est idcirco deus et
cum psal. dicendū **I**nclina cor meū deus
in testimonia tua et nō in auariciā. **Q**ui⁹
verbi latentē energiā exptus est pridem
vnus. p̄t eodem teste cognitū est. qui cū
dominica quadā in ramis palmar/ auari/
cie morsum repente in corde sentiret. ipse
collecto in fide et spe deuotionis spū/ defi/
gens in imaginē crucifixi/ velut in serpe/
tem moysi musticū/ratōnis oculū. profun/
di⁹ ingemiscens. silenti desiderio clama/
uit. **I**nclina cor meū deus in testimonia
tua et nō in auariciā. **N**ec frustra. mox enī
sensit a corde. velut a quadā intro: suz ma/
nu reuellēte/negotiū auaricie pambulās
in tenebris eijci. **E**ijciat et a nobis auari/
ciam de⁹. ut auertat (iuxta p̄pheticū seq̄ns
votum) oculos nostros ne videant vani/
tatē. sed veritatē. que vanitatē exufflat. et
abscofas erroz decipulas pducit in lucē

Possim⁹ autē in hac luce veritatis
supaddere moralia quedā cōsilia
ne subintret apd̄ ecclīasticos/spi/
ritus auaricie. rāto neq̄oz quāto palliat.
et obūbratus accedit sub specie nō cōmo/

di propriū sed cōis. **T**utius esse videt̄
apud ecclīasticos viuētes ex dotatōib/ si
deliū/q̄ recipiant redditus iā assignatos
q̄s pro nouiter emendis numeratā pecu/
niam. **T**utius insup esse videt̄ apud ec/
clīasticos viuētes ex dotatōib/ pauci/
ores esse in numero monasterioz vel p̄so/
narū vel ecclīaz collegiatay/ q̄s subire ni/
mias sollicitudines et piculosas anxietates
in corpe et anima: in redditib/ cōpandis et
augendis/ maxime si specie vsurarie vel si
moniacie prauitatis apud simplices ha/
bere videatur. ut si fiant de pecunijs colla/
tis/ probabiliter venientibus et rapinis
furtis. vsuris. et extorsionib/ publicis. ni/
si fieri constet hoc p̄pter restitutiōes incer/
tas et vagas. **T**utius est preterea apud
ecclīasticos recipientes vite necessaria/
et obsequio diuino deseruiāt in missis et
obitib/ celebrandis: q̄ eoz intentio non
sit obligare se nisi quātū et quousq̄ obuē/
tiones date/ suffecerint p̄ sue vite sustenta/
tione cōpetenti. ut vnctio et ratio iudica/
bunt. **T**utius ad extremū esse videt̄ (et/
si non forte necessariū sed iure supponen/
dū) apud ecclīasticos viuētes ut dictū ē
q̄ suam intentōem ita regulatā/ exponāt
suis benefactorib/ fundatorib/ et sustēta/
torib/. qui si ex sincera caritate et nō pom/
posa vanitate pcedunt/ nō retrahentur a
proposito suo et p̄fectius apud deū mere/
būtur. **N**ihilominus cōpatiendū est hu/
mane fragilitati. que raro producit gra/
nū virtuosē caritatis/ siue multiplici pa/
lea vanitatis. **Q**uod sub alia metaphora
notauit Hieremias dicens. **D**ēs iusticie
nostre/ tanq̄s pann⁹ menstruate. **P**ropte/
rea nō ex opibus iusticie nostre. sed ex so/
la dei gratia salus nostra.

Tertia pars que

sequit̄ postillat quendā tractatū contri/
ptum in materia tractatū in valentia ar/
rogonē. per vnū doctorē canonicū super
his casibus q̄ incipit **C**ontractus quidā
eo q̄ idem videtur habere zelum reipubli/
ce excessiue.

Duerāt pauciora etiā suffi/
cere quā scripta sunt sub du/
plici p̄tione/ p̄ decisione ca/
sus traditi in materia cōtra/
ctū. eoz p̄fertiz q̄b/ et p̄ q̄b/
scrip̄t est statu pensato. **V**ez succreuit ex